

“ЯК ДО ТЕБЕ ПРОТОПТАТИ ТРОПИ ?”
(МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ
ЄВГЕНА МАЛАНЮКА В 11-МУ КЛАСІ)

Життєвий шлях та художня спадщина Євгена Маланюка нарешті посіли чільне місце в шкільній програмі. Однак під час опрацювання цієї теми словесники відчують брак методичних матеріалів. Пропонуємо один із можливих варіантів вивчення біографії письменника в 11 класі.

До розгляду життєвого шляху Є.Маланюка учителеві варто поставитися особливо уважно, бо в цьому митцеві “маємо рідкісну в нашій культурі цілісну концептуальну творчу особистість, для якої література – продовження біографії” [1, с.345]. Цікаво, що як дослідник літератури Є.Маланюк у статті “Чупринка і проблема біографії” (1930) також обстоює думку про єдність життєдіяльності і творчості митця.

Матеріал подаємо методом лекції з елементами бесіди, що дозволяє наочно продемонструвати погляди Маланюка-літературознавця, а також відкриває широкі можливості для підготовки учнів до сприймання складного поетичного світу митця.

З метою активізації пізнавальної діяльності школярів пропонуємо їм записати у зошити питання бесіди, що проводитиметься на наступному уроці:

- Які події особистого та суспільного життя найбільше вплинули на Маланюка-поета?
- Спадщиною яких вітчизняних і зарубіжних письменників цікавився Є.Маланюк?
- Як ці літературні уподобання проявилися у його творчості?

Для глибшого та емоційнішого сприймання біографічних даних лекцію супроводжуємо читанням лірики Є.Маланюка, яка відноситься до певних періодів його життя.

Лекція має назву “Шляхами поета” і проводиться за такою схемою:

1. “Внук кремезного чумака...”.

2. Роки навчання в Єлисаветградському реальному училищі (у цьому ж закладі свого часу навчалися М.Садовський, П.Саксаганський, Ю.Яновський), Петербурзькому політехнічному інституті та Київській військовій школі.

3. “Степ тремтів від залізного зойку війни...”.

Є.Маланюк – учасник першої світової війни, старшина армії УНР.

4. “Сплітаю вірші з нервів пасма...”.

Початок літературної творчості – наслідок поразки УНР.

5. “Як до Тебе протоптати тропи?..”.

З 1920 року і до кінця життя – у вимушеній еміграції.

Посилення страждань Є.Маланюка відверто ворожими оцінками його творчості, що лунали з більшовицької України.

У цьому зв’язку особливу увагу учнів звертаємо на поезію “Репліка” (1926), яка є відповіддю на образливі слова Я.Савченка (до речі, пізніше репресованого). Саме їх поет використав як епіграф до свого твору:”...цей духовний Квазімодо”.

Одинадцятикласники пригадують, що Квазімодо – герой романтичного історичного роману французького письменника ХІХ століття В.Гюго “Собор Паризької Богоматері” – мав надзвичайно потворну зовнішність і розуміють усю дошкульність Савченкового ярлика.

Учитель відзначає, що Є.Маланюк вустами ліричного героя приймає виклик свого опонента і дає справжній урок прочитання класичних образів світової літератури. Блискучий знавець драматичної історії України, свідок трагічних подій 1917-20-го років, він сприймає близькість до потворного зовні героя В.Гюго не як образу, а як ще один доказ свого кровного зв’язку зі скаліченою і поневоленою Батьківщиною:

Не сперечатимусь: я син свого народу –
Сліпця відвічного, каліки і раба,
І, мабуть, таки-так, що образ Квазімодо
Із образів усіх найбільш мені б припав.

Але потворний зовні Квазімодо з “Собору Паризької Богоматері” має благородне серце. Його прекрасну душу пробуджує від сну кохання до чарівної Есмеральди. За задумом В.Гюго, у цьому зневаженому за соціальним статусом дзвонареві собору криється моральна чистота і справжній гуманізм французького народу.

Поверховому розумінню цього персонажа Є.Маланюк протиставляє не лише глибоке бачення авторської позиції, а й оригінальну інтерпретацію образу Квазімодо–месника на тлі трагічних подій в Україні:

То ж хай оттак: страшний, великий, незугарний
Я – лихом виплекан і викохан у тьмі,
Щоб в рухах дзвонаря нестримано і марно

Казився лютий гнів непримиренний мій...

Такий коментар допомагає школярам побачити в особі Є.Маланюка людину з вразливим серцем, блискучого полеміста і знавця світової літератури, справжнього патріота.

Розповідаючи про страждання поета-емігранта, учитель наголошує, що уся його спадщина позначена тугою за Батьківщиною. Дуже болісно переживає розлуку з рідним краєм ліричний герой Є.Маланюка. Він часто постає під маскою уже відомого в світовій літературі персонажа. І це цілком закономірно, адже Є.Маланюк знав досконало кілька мов, був закоханий у європейську культуру, цитував напам'ять уривки з класичних творів зарубіжної літератури, а також із Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки. Тільки епіграфи до поезій митця – це рядки з Біблії, Геракліта, Сенеки, “Слова о полку Ігоревім”, Г.Сковороди, Т.Шевченка, П.Куліша, І.Франка, М.Філянського, М.Рильського, Олега Ольжича, Ю.Липи, А.Міцкевича, Ш.Бодлера, Е.Верхарна, А.Рембо, Р.М.Рільке, Я.Івашкевича, Ф.Тютчева, О.Блока, А.Ахматової, М.Гумільова та інших. Крім того, його поетична муза не була обмежена догмами соцреалізму, а вільно вбирала в себе світовий естетичний досвід.

Серед творів, у яких Є.Маланюк використовує класичні сюжети та образи для передачі власного емігрантського болю, особливо виділяється поезія з промовистою назвою “Ностальгія”, датована 19 листопада 1965 року (збірка “Перстень і посох. Епілог”). До неї придивляємося уважніше.

Перед аналізом твору проводимо невелику словникову роботу. Звертаємо увагу учнів на зроблені заздалегідь записи на дошці:

Понт – давньогрецька назва Чорного моря; Навсікая – дочка феакійського царя Алкіноя. Вона знайшла на березі моря Одиссея, який зазнав корабельної аварії.

Самотнє стомлене серце ліричного героя “до краю” заповнила “мстива необорна мрія”: допливти до далекого рідного берега. Тільки вона дає йому сили для життя.

Звернувши увагу на назву твору, знаючи про ностальгію письменника за втраченою назавжди землею батьків, прослухавши сповнені болем рядки його поезій, учні швидко здогадуються, що “далекий берег” – “понтійська Навсікає, Нетлінним сяєвом ясна” – це недосяжна для Є.Маланюка Батьківщина, в ім'я якої він жив і творив до останнього подиху.

Стаavimo до класу такі запитання:

- Чому поет називає Україну “понтійською Навсікаєю”?

- Яке ім'я, на Вашу думку, має ліричний герой поезії?

Підготовлені учні швидко згадують “Одіссею” Гомера і називають ім'я героя. Якщо ж цього не стається, надаємо матеріал для подальших роздумів. Повідомляємо, що цей варіант ліричного героя зустрічається і в інших поезіях Є.Маланюка:

Так довго був двуликий і двоякий...
Ось – путній вітер в сонці золотім,
І ловлять ніздрі рідний дім Ітаки,
І бачать очі свій родинний дім.

(“Так довго був двуликий і двоякий...”)

Та Одиссеєм, стомленим до дна
Лихим безмежжям чужини глухої,
Вдивляюся у острів той, що гоїв
Солодким видом ясного сна...

(“Присвятні строфи”).

З метою активізації наявних в учнів знань із зарубіжної літератури практикуємо метод репродуктивної бесіди. Ставимо такі запитання:

- Хто такий Одиссей?
- Що Вам про нього відомо?

Бесіда має фронтальний характер. Залучаємо до неї переважну більшість учнів. Одинадцятикласники пригадують, що Одиссей Гомера – герой “багатостраждальний” – довгі роки провів у мандрах, борючись із примхами богів. Пройшовши тяжкі випробування, він досягає мети: повертається до своєї Ітаки та вірної дружини Пенелопи.

Далі зачитуємо учням думку дослідниці Р.Харчук, що “найулюбленіша з масок Маланюка – дволикий і двоякий Одиссей” [2, с.50], і ставимо перед ними питання:

- Чим герой Гомера близький Є.Маланюкові?

Пропонуємо учням порівняти їх відповіді з думкою науковця. Цитуємо далі Р.Харчук: “Найулюбленіша не лише через те, що Одиссей “все здмухне, як попіл”, щоб віддатися імперативній вірності родині, теплому дому..., але й тому, що Одиссей завжди готовий до виклику долі: від пристрасті не відмовляється, але й не йде їй сліпо назустріч. Змагається з нею, знаючи про небезпеку, яку чаять в собі пристрасті” [2, с.50].

Звичайно, висновки учнів будуть не так повно і точно сформульовані. Але роздуми над питанням та відчуття, що вони дали близьку до висновку

дослідника відповідь, загострюють їх інтерес до поезій Є.Маланюка, що вивчаються на уроці, а також сприяють уважному ставленню до творів, призначених для самостійного читання. А серед останніх учні знаходять оригінальні інтерпретації біблейського оповідання “Самсон і Даліла” та мотиву трагедії Й.В.Гете “Фауст”, відповідно у двох частинах поезії “Ночі” (“У м’язах цих співала творча сила...”), нетрадиційні для вітчизняної літератури образи України – Степової Еллади, Безголової Ніки, буйної степової Деметри; Києва – Степової Александрії (“Варязька балада”, “Батьківщина”).

Література:

1. Історія української літератури. ХХ століття: У 2 кн. / За ред. В.Г. Дончика.- 2-е вид. – К.: Либідь, 1994.-Кн. 1:1910-1930-ті роки.- 784 с.
2. Харчук Р.Б. “Вчини мене бечем твоїм...” // Слово і час.-1992.-№ 8.- С.46-51.

Ключові слова: Євген Маланюк, методика вивчення літератури, лірика

«Як до Тебе протоптати тропи?» (Матеріали до вивчення життєвого шляху Є.Маланюка)	Друк.	Вісник Таврійської фундації (ОВУД): Літературно-науковий збірник. - Випуск І. – К. - Херсон, 2005. – С.73-77.
---	-------	--